

Pri Korenikovih.

(Povest iz sredine tega stoletja. — Spisal *Pivčan*.)

(Konec.)

IX.

olga dva meseca je divjala grozovita morilka po postojnskem okraju in zahtevala žrtev za žrtvijo. V slavinski župniji je pobrala moških 187, ženskih 156.

Slavinski farani se obrnejo v svoji stiski tja, odkoder je še vselej došla pomoč v pravem času, — do svoje mogočne patrone Marije, in se zaobljubijo, vsako leto dan 5. avgusta, to je god Marije Sneznice praznovati, če jih ona usliši in s svojo priprošnjo ustavi grozno morilko kolero. In glej, neusmiljena bolezen je takoj jela ponehovati. Farani izpolnjujejo to obljubo in praznujejo še sedaj ta dan z največjo slovesnostjo.

Res, vsaka bolezen je šiba modrega Stvarnika, vendar si ne morem kaj, da pritrdim ljudskemu mnenju, da so zanesli kolero na Pivko Lahi, ki so še vedno prihajali k zidanju železnice.

Kar ni predrugačila po Pivki železnica, to je spopolnila pogubna kolera v polni meri. Le ozrimo se nekoliko v Selce, ono nekdanj tiho in prijazno bivališče naših seljakov!

Precej prvi dan, ko so zboleli pri Korenikovih za kolero, uravnal je Polaj svoje stvari in kar najhitreje bi bil rad zapustil vas. A nesreča je hotela, da se je preje utihotapila v hišo bolezen in zgrabila Smodina, ki je opravljal ravnokar pri Korenikovih delo usmiljenja in se tako nasrkal škodljivega vzduha. Ne meneč se za hišnega gospodarja odpelje se Polaj nazaj v trg, a po poti se mu pridruži neizbirčna morilka, in trgovec jo tako zanesse v Postojno, kjer je začela tako divjati, da je zahtevala slednji dan tri do štiri žrtve. Prva izmej teh je bil Polaj. Zapustil je obilno premoženje, za katero so se jeli kmalu po njegovi smrti trgati sorodniki, ker ni bil napravil nikake oporoke. V zapuščini, ki jo je vzela v varstvo gospôska, našel se je med drugimi listinami tudi zapissek dolgov. In pod Korenikovim imenom jih je bilo začrtanih le 150 gld. Torej celo četrtno je pokojnik — Bog naj ga sodi milostno — več tirjal od rajnega Korenike! Gosposka je bila zadovoljna, da še ni razrešila tožbe in izvršila dražbe.

Žal, da ni bilo več gospodarja na Korenikovini in da so tudi mater odnesli v hladni grob. Hiša je bila sedaj rešena. Semec, ki je prevzel varuštvo, dokler ne odraste Tonček, je dobil na roko od sodnije ono vsoto, ki jo je dolgoval Cestnik za prodani pašnik ob železnici.

Cestnik je namreč tudi moral slušati glas neizprosne morilke in ji slediti tja, kamor je tirala kar trumoma svoje žrtve.

Sprva se je norčeval iz nje in dejal:

„Ljudje umirajo, ker nimajo kaj jesti.“

Uprav, ko so nesli Koreniko iz vasi, in je naznanjal zvon smrt njegove žene, dal si je Cestnik nanesti polno mizo jedi in pijače, rekoč:

„Takega nedostaja ljudem, takega, pa si ljudje ne privoščijo. Smili se jim, preveč se jim smili, zato pa morajo tja, kjer ni muh. A Cestnik je že toliko skusil po svetu, da vé, kako se je treba vesti v takih slučajih!“

Ni dolgo užival in se ustil. Postal je hitro krotak, ko je začutil v trebuhu bolečine — prva znamenja kolere — in nato hud krč, da so ga morali nesti na posteljo, kjer se je drugi dan s poslednjim vzdihom moral ločiti od vsega, kar ga je toliko vezalo na svet.

Grga je bil po smrti očetovi več drugodi nego doma. Zapravljal je, kar se je dalo, imetje rajnega očeta in postal cel pohajač. Čudno, da pri nekaterih ne izdá niti tak strah, kakor je oblastna kolera.

Tako se je za Korenikovino obrnilo vse na bolje, vendar je bilo tam vse prazno, vse pusto, — kraj žalosti in zapuščenosti. Anka ni mogla več bivati doma, odkar so ji zakopali tako nenadoma očeta in mater. Odšla je k Semčevim, kjer so jo radi sprejeli. Neustrašeno je pomagala ves čas boleznim revnim bolnikom in, ravnaoč se po Tončkovem nasvetu, jih mnogo ozdravila. Tako so pri Semčevih ostali pri življenju vsi razun stare matere, katero je pa še največ ostarelost spravila pod zemljo.

Vendar ni bila Korenikova hiša čisto zapuščena. Stari gostač Florijan se je preselil od Semčevih in nastanil v nji. Bil je blag mož; kolikor časa je razsajala kolera, pravi Samarijan. Povsodi je bil zraven, kjer je bilo treba pomoči. Hiše, kjer je užil toliko prijetnih ur, kjer so prebivali ljudje, ki so storili toliko dobrega, ni hotel zapustiti in ostal je še dalje v Selcu.

Pogovarjajoč se skoro slednji dan z Anko, jo je skušal potolažiti, in res je deklica ravnala se po pameti in se popolnoma udala v voljo Onega, ki je poslal v deželo tako strahovito šibo. Pričakovala je slednji dan, da pride Tonček domov, da na njegovi strani pozabi vsaj nekoliko svoje boli. A dva tedna po smrti roditeljev je dobila pismo, da je dobro dovršil peto šolo, a ne sme na počitnice domov zaradi kolere in da je odšel z Ivanom na njegov dom.

Ivanova domačija je bila kakor nalašč za našega dijaka, da je vsaj nekoliko zabil svojo boleost in nesrečni dom. Kako je pa tudi prijazna vas Zduše — rodni kraj Ivanov! V enem najlepših krajev na Kranjskem se razprostira, mej Kamnikom in zelenimi planinami sv. Primoža. Beli snežniki, kipeči na severu visoko proti nebu, opominjali so ga slednji dan, da je tam gori Oni, ki pošilja na zemljo vse gorje, a tudi Oni, ki daje zemljanom zadosten lek in tolažbo, da morejo prenašati vse, kar jih zadeva hudega. Mnogokrat ga je peljal Ivan na planine, kjer izvirajo in žuboré studenčki in studenci, ki se lepo strinjajo v dolini in narejajo čisto, krepilno in mrzlo Bistrico. Tu sta počivala v hladni senci pokrepčavša se s kislim mlekom, katerega so jima kaj radi ponujali planšarji. Pred seboj sta imela v razgled skoro celo Kranjsko. Tončku je uhajalo oko vedno le na jug, kjer se je v neizmerni daljavi blestel beli Snežnik, kjer je molél v nebo svoj koničasti vrh skalnati Nanos, oddaljen komaj dve uri od njegovega doma. Pri tem pogledu je bil nekako užaljen, in milo se mu je vselej storilo, ko si je mislil:

„Tam počivata v hladnem grobu oče in mati, katera sem pustil o Velikonočnih praznikih še popolnoma zdrava — — —.“

Čimbolj so potekale počitnice, tem manj upanja je imel, da bo mogel pogledati domov, ker so še vedno prihajala poročila o kolери.

Še oni dan, ko je bilo treba nazaj v Ljubljano, je bral v „Novicah“ članek iz Postojnske okrajne: „Kolera je bila pri nas huda. Sedaj šele ponehuje. Nekateri dan je po trideset mrličev.“

X.

Minilo je ono za Pivčane tako osodepolno leto in nastopilo je drugo, tudi jako znamenito v drugem oziru. Železnica je bila zgrajena in tir postavljen. Tu in tam so še kaj popravljali in poskušali. Ljudje so komaj čakali, kdaj se pripelje pošast, ki ogenj bljuje in dim sopiha. In res, na veliko veselje vseh prebivalcev ob železnici je bil določen dan, ko se pripelje vlak v prvič iz Ljubljane proti Trstu. Celo ura je bila natanko naznanjena.

Bilo je krasnega pomladanskega dne dopoldne, ko je stalo to stran Selca ob poti, ki pelje čez železniški tir v Slavino, vse polno radovednega ljudstva. Bila je šele devet ura, in vlak je imel priti ob desatih. Vedno več jih je prihajalo od vseh strani. Nekateri so čakali nestrpno, drugi s strahom. Najedenkrat se zapre ranta.

„Sedaj mora biti vsaki čas tu. Presneto, če nas vidi vrag toliko tukaj zbranih, gotovo se nas zboji in pobere svoja kopita nazaj proti Ljubljani“, pretresa modra glava nam znanega Kobneta in z nekako nejevoljo se ozre na trop Slavincev, ki se je na nasprotni strani prislonil na ranto.

„Če se vsi skupaj postavimo sredi tira, se nas ne ustraši. Niti za trenutek ga ne ustavimo“, zavrne ga Mežan in na dolgo in široko zopet opiše svojo vožnjo po Ogerskem.

V tem se čuje iz daljave neko drdranje, kateremu sledi rezek žvižg na postaji Prestranek in že se vidi razločno oblak dima, ki se nepretrgoma vali kvišku.

Pošast prihaja. Čim bliže prihaja, tem strašnejši je njen pogled. Gledalci se križajo, vendar si dajo pogum drug drugemu...

Sedaj je tu. Res — vščč — švigne mimo rante, da vsi odskočijo daleč proč in odprtih ust gledajo osupnjeni za vragom, dokler jim ne izgine za ovinkom.

Vendar so se ljudje kmalu privadili novi naredbi — čemu se ne privadi človek na svetu!

Kaj ugajalo jim je, da so dobivali tako hitro pisma iz daljnih krajev in se tako ročno odpeljavali, kamor so hoteli. Sicer je tu in tam kdo potožil, da ni več zaslužka z vozarenjem, a začetkom so ljudje to le malo čutili, ker so imeli še vedno zaslužka pri železnici. Pozneje so seveda uvideli, da je železnica za Pivko poguba, da je vzrok mnovega uboštva in propada marsikatero kmetije.

Poglejmo malo po svojih znancih v Selce! Florijan še vedno osebenkuje na Korenikovini in Anka služi pri Semčevih. Prvo pismo, katero ji pošlje

Tonček po železnici, jo kaj razveseli. Naznanja ji, da je dobil ustanovo in da je preskrbljen popolnoma. Revež, marsikako je moral pretrpeti radi pomanjkanja, zlasti zadnje osodepolno leto. Sreča, da je imel takega prijatelja, kakor je bil Ivan, ki mu je pomagal, kolikor je bilo v njegovi moči, da mu je polajšal žalostno stanje.

Zato mu je bil Tonček v resnici hvaležen, in tesneje ju je vezala vez iskrenega prijateljstva. Prva vožnja Tončkova po železnici je bila kaj vesela, namenjena zlasti prijatelju v zabavo in veselje. Odpeljala sta se namreč o Binkoštih v Postojno, ogledala si znamenito jamo in se pomudila nekaj časa v Selcu.

Milo se je storilo Tončku, ko se je bližal domači hiši, kjer ni bilo več ljubkega Poldeta, da bi mu tekel naproti, kjer ni bilo videti preljube matere, ki ga je čakala vselej z razprostrtima rokama na pragu, in očeta, ki mu je ob prihodu vedno tako krepko stisnil desnico.

Florijana dobila v hiši, ki ju je komaj opazil, tako je bil zaverovan v debelo molitveno knjigo.

„Glej, Ivan, to je oni, ki mu dolgujem življenje“, dé po prvem pozdravu Tonček, in oba prisedeta k mizi.

Ivanu se je blagi mož takoj prikupil, prikupila vsa pivška dolina, in z zanimanjem je opazoval ljudsko življenje in mišljenje po Notranjskem.

XI.

Preskočimo dve leti! Dokaj izpremembe v tem času. Tonček je izvršil svoje študije na tedanjem ljubljanskem liceju in se vpisal na veliko veselje Ankino in svojih znancev v bogoslovje. In Ivan? O, ž njim se je začela igrati osoda in ga iztrgala iz prijateljevih rok. Bil je v vojaških letih — dve leti starejši od Tončka —, in vsi poskusi ogniti se neljubi službi, so bili zastonj. Ne premožna rodna hiša, ne dovršene šole ga niso mogle rešiti. Znabiti se bo kdo čudil temu opozarjajoč me na sedanji vojaški zakon, ki dopušča dijakom višjih šol tolike ugodnosti. A opomniti je treba, da so klicali Ivana k vojakom v letu 1859., ki je zarisano s krvavimi črkami v zgodovini naše države.

Italijani se po nesrečni vojski leta 1849. nikakor niso dali uplašiti in so dalje rovali zoper Avstrijo. Zvezali so se tudi s Francozi. Kaj tiho so se delale priprave, in šele pozneje se je zvedelo, da se snuje vojska z Avstrijo. Koncem aprila leta 1859. je dobil avstrijski poveljnik grof Gyulay ukaz, naj prestopi mejo. Mnogo Kranjcev je moralo tedaj zapustiti domovje in korakati nad sovražnika. Mej temi tudi Cestnikov Grga in, kakor smo že omenili, Tončkov prijatelj Ivan.

Kako težka je bila ločitev od prijatelja! Tončku je kapala solza za solzo po licu, ko je Ivan odhajal.

„Tedad nazadnje ostanem le sam“, vzdihne. „Oh, to je bridko!“

Gyulay je bil kaj slab naslednik starega maršala Radeckega, ki je umrl l. 1858. Ko je bil stopil na laška tla, niso se še zbrali nasprotniki, in lahko bi jih bil užugal, predno so se združili. A tega ni razumel, ampak čakal je

pri Tičinu, kdaj bodo sovražniki udarili nanj. Mej tem so zbrali Italijani lepo število 80.000 môž in se združili s francoskimi krdeli. Pri Magenti se je vnela huda bitva, kjer so bili naši hudo potolčeni. Bojevali so se sicer s tako hrabrostjo, da so se jim nasprotniki kar čudili, toda niso imeli poveljnika, ki bi jih znal voditi. Ob enem so trpeli mnogo pomanjkanja, ker oskrbovanje z živežem ni bilo izročeno pravičnim rokam. Druga strašna bitva se je vnela pri Solferinu, v kateri se je bojevalo od petih zjutraj do dveh popoldne neprenehoma, a naposled so zmagali Francozje.

Drugi dan po porazu pri Solferinu je sedelo v gostilni „pri šopu“ na Opčini za dolgo mizo vse polno pivcev, ki so se pogovarjali o včerajšnji bitki. Niso se mnogo zmenili tedaj za moža, ki je pri okrogli mizi v kotu počasi praznil svoj kozarec. Kar vstopi v sobo oborožen avstrijsk vojak in se zvedavo ozira po gostih. Takoj vsi utihnejo, zlasti oni, ki so preje toliko vedeli zoper avstrijsko vojaštvo. A prišlec premotrivši jih jedenkrat dobro od prvega do zadnjega korači k osamljenemu pivcu v kot. Prijazno mu potrka na ramo, rekoč:

„Florijan, vi tukaj?“

„Kaj je pa tebe semkaj prineslo! Vendar si prišel še živ iz boja. Kakor govoré le-ti tukaj, je moralo biti res hudo.“

„Takih dnevov mi ne daj Bog doživeti več, če je njegova sveta volja. To je bilo grozno! Noč in dan sem gledal smrti v obraz. Kaj pa Tonček?“

„O Veliki noči je bil doma — saj je že kar gospod. Prav dobro se počuti v bogoslovju“, odvrne gostač. „A povej mi vendar, kako prideš semkaj oborožen in sam? Pa vendar nisi...“

„Ubežal? O, Bog me varuj takih mislij. Pač pa moram loviti ubežnika. Danes v jutro je odnesel neki prostak precejšnjo vsoto iz blagajnice, katero je stražil čez noč, in jo popihal, sami ne vemo, kam. Pravijo, da je doma s Pivke, če se ne motim, prav iz Selca. Več nas je, ki iščemo sledu za njim. Nekateri so jo ubrali naravnost proti njegovemu domu, drugi stikamo todi okolu.“

„Kakšen pa je? So vam ga li kaj opisali?“

„Velike postave, rudečih las — — —“

„O, Cestnikov Grga in nihče drugi. Saj sem rekel, da ta človek ne bo storil dobrega. A težko, da mu pridete na sled. Zvit je in prekanjen, kakor bi bil s hudobo v zvezi.“

„Mi storimo svojo dolžnost, več ne moremo. Vendar mi niste še povedali, kako je to, da vas dobim tukaj. Niste li več v Tončkovi hiši?“

„O, od tamkaj se ne preselim, dokler me Bog živi. A stvar je tako-le: Moja hči je služila letos že osmo leto v Trstu pri bogatem častniku. Ker je pa ta padel v boju pri Magenti, preselila se je gospa v Cremono. Tako grem sedaj v Trst po hčer, da pojde z mano na Pivko, kjer hočem kupiti nekaj kosov Cestnikovega polja, ki je sedaj na dražbi. S Tončkom in varuhom njegovim sem govoril, da se lahko nastanem za vedno na Korenikovini. Zares Tonček je blaga duša. Nikoli ne more pozabiti, da sem ga potegnil iz vode. Kakor je dogovorjeno, se hči lahko na njegovem domu omoži, in upam, da

mi bo na stare dni trdna podpora. Korenikova Anka noče ničesar slišati o domu. Ona čaka le tega, da pojde k bratcu za kuharico. Pravijo, da bo imel že za dve leti novo mašo. Kaj bo pa s teboj, si li že zvedel kaj?"

„Brž ko bo sklenjen mir, nas razpusté. Jaz odidem takoj v Ljubljano v bogoslovje. S Tončkom morava biti skupaj.“

„Živijo! Bog živi oba, da bi bila vrla duhovnika!“

„Na zdravje! Bog nas živi vse znance, da bi se še večkrat sešli!“

Trčita.

* * *

Za deset let. Začetkom svečana.

Mrzla burja brije od Hrušice sem in zanaša sneg po dolini, kakor bi šlo za stavo. Žive duše ni na planem.

Cerkovnik vipavske podružnice, kjer pastiruje že šesto leto Korenikov gospod — nekdanji ljubeznivi Tonček — pride pozno v mraku v župnišče naznanit, da se je pri sosedu ustavil čez noč neki tujec, ki ga je našel hlapec ravno kar na slami v šupi, in da ves premrl od mraza želi gospoda.

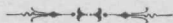
Tonček — farani njegovi ga kličejo za gospoda Antona — se takoj odpravi in kmalu naznanja zvonček v tiho noč, da gredó nekoga obhajati.

Obilo ljudij se zbere pri sosedovih, največ iz radovednosti, kdo je neki ubogi tujec. Ta je ležal ves prepaden, od mrzlice se tresoč na čedni postelji. Ko je ugledal duhovnika, se je zganil in nepremično zrl vanj.

Tudi duhovnik ga motri in iz prsij se mu izvije nehoté: „O Bog in Marija, on!“ Vendar se kmalu umiri, ter migne ljudem z roko v znamenje, da se prične spoved. Vsi zapusté sobo in začno v veži moliti rožni venec za bolnika.

Drugi dan je zaklenkal mali zvon v farni cerkvi. Naznanjal je, da se je preselil nekdo v večnost — — —

Mežan, ki je obiskal tiste dneve Korenikovega gospoda, je nesel na Pivko znamenito novico, da je umrl izgubljeni Cestnikov Grga.

Zaznamovani dnevi.

(Spisal J. Štrukelj.)

VI. Ali smo te ujeli?

„Oh, ko bi imel!“ To je bila prva želja Primoževega Jakca. No, to je bila skromna želja, samo trnek je želel imeti, in izpolnila se mu je kmalu. „Oh, ko bi smel!“ Taka pa je bila njegova druga želja. Ribe — postrvi bi bil neznansko rad lovil Jakec, saj jih je bilo v potoku, ki je tekkel mimo Breške graščine, toliko in tako lepih, toda prepovedano je bilo loviti jih; samo grajščinski ribič je imel to pravico in jih je grajski gospôdi tudi redno preskrboval za postne dni, a rib je bilo v vodi še vedno več ko dovolj. Jakec sicer postne dni ni stradal — vsaj njegovo lice je tako pričalo —,